

arkivrapport

till. Länsstyrelsen i Södermanlands län
att; Olof Pettersson
611 86 Nyköping

från. Sörmlands Arkeologi AB, Patrik Gustafsson Gillbrand

datum. 2016-01-20

ang. förenklad rapport över arkeologisk undersökning i form av återställning av en skadad fornlämning, Kila 58:1, inom fastigheten Stavsjö 2:1, Kila socken, Nyköpings kommun, Södermanlands län.

Sammanfattning

Sörmlands Arkeologi AB har utfört en arkeologisk undersökning i form av återställning av en skadad stensättning inom Kila 58:1, inom fastigheten Stavsjö 2:1, Kila socken, Nyköpings kommun, Södermanlands län. Fältarbetet genomfördes under den 26 & 27 november år 2015.

Vid Krokmosbergen, sydost om Stavsjö, återfinns en sedan tidigare känd fornlämning (Kila 58:1) belägen på västra sidan av krönet till ett större höjdparti. Fornlämningen utgörs enligt FMIS av ett gravfält med fem gravar. Strax sydväst om gravfältets fornlämningsområde har en tidigare okänd stensättning nyligen påträffats, efter att skogsbruksåtgärder genomförts i området. Den arkeologiska undersökningen genomfördes med anledning av att den nypåträffade graven hade skadats genom markberedning och trädplantering.

Den skadade graven rensades från tallplantor. Stenar som rubbats ur läge lades tillbaka i markberedningsfårorna i möjligaste mån. Även fåror i anslutning till graven fylldes igen. Gravfältet Kila 58:1 karterades om och har fått en ny utbredning, där även den nypåträffade graven ingår. Vidare dokumenterades en nypåträffad kolningsanläggning, belägen strax intill gravfältet. I närområdet påträffades även ett litet flintavslag med slipyta intill en urlakad härd i en vägskärning. Inga fynd samlades in vid den arkeologiska undersökningen. Resultatet har redovisats till Riksantikvarieämbetet (FMIS).

Inledning

I enlighet med länsstyrelsens beslut (1st dnr 431-05717-2015) har Sörmlands Arkeologi AB utfört en arkeologisk undersökning i form av återställning av en skadad stensättning inom gravfältet, Kila 58:1, inom fastigheten Stavsjö 2:1, Kila socken, Nyköpings kommun,

Södermanlands län (bilaga 1 & 2). Fältarbetet genomfördes under den 26 & 27 november år 2015. Projektledare samt fält- och rapportansvarig var Patrik Gustafsson Gillbrand, arkeolog vid Sörmlands Arkeologi AB.

Vid Krokmossebergen, sydost om Stavsjö i Nyköpings kommun i Södermanlands län, återfinns en sedan tidigare känd fornlämning (Kila 58:1) belägen på den västra sidan av krönet till ett större höjddparti. Fornlämningen utgörs av ett gravfält med fem gravar; två rösen och tre stensättningar (FMIS). Strax sydväst om gravfältets utbredning påträffades nyligen en tidigare okänd stensättning, efter att Holmen Skog AB avverkat skog väster och söder om gravfältet. Den arkeologiska undersökningen genomfördes med anledning av att den nypåträffade graven hade skadats genom markberedning och nyplantering av skog.

Länsstyrelsen i Södermanlands län fattade därför, med stöd av 2 kap 13§ Kulturmiljölagen (1988:950), beslut om en arkeologisk undersökning i form av återställning av skadad grav. Ansvarig för kostnaden var Holmen Skog AB.

Fornlämningen är belägen i Kolmården som består av en markant förkastningsbrant med Bråviken som sydlig gräns. I norr avgränsas området av den uppodlade Kiladalen. Naturgeografin utgörs av ett kuperat skogslandskap, avbrutet av mindre uppodlade områden och smärre vattendrag. Jordmånen utgörs främst av ler- eller sandsediment i dalarnas botten med sandiga och steniga moränsluttningar. Emellanåt dyker väl utvecklade klapperstensfält samt kala berg upp. Gravfältet är beläget på nivåer mellan 110 och 115 meter över havet.

Målsättning & syfte

Det huvudsakliga syftet med den arkeologiska undersökningen var att återställa en skadad stensättning samt därtill ge kunskap med relevans för myndigheter, forskning och allmänhet.

Genomförande

Initialt besiktigades gravmiljön och närområdet i syfte att få en uppfattning om fornlämningens utbredning samt skadornas omfattning och karaktär.

Vegetation i form av lövsly samt planterade tallar på stensättningen avlägsnades. Även planterade träd i en zon om 5 meter från stensättningens kant togs bort. Stenmaterial som rubbats ur läge i de skadade delarna av stensättningen flyttades tillbaka i möjligaste mån. Syftet var att återställa gravens utseende i ett sådant skick att upplevelsevärde av gravmiljön inte skulle påverkas negativt. Markberedningsfårar i direkt anslutning till stensättningen fylldes igen i möjligaste mån med befintligt material från platsen. Allt arbete skedde för hand.

Vidare karterades gravfältet Kila 58:1 som fick en ny utbredning, där även den nypåträffade graven ingår. Därtill dokumenterades en nypåträffad kolningsanläggning, belägen strax väster om gravfältet.

Samtliga fornlämningar, kulturhistoriska lämningar och markskador mättes in med handburen GPS samt beskrevs i text. Ett representativt urval av lämningar, skador, ytor etc. fotodokumenterades. Resultatet har redovisats till Riksantikvarieämbetet (FMIS).

Resultat

Fornlämningen utgörs enligt FMIS av ett cirka 30 x 90 meter stort gravfält och består av fem gravar (bilaga 3). Gravarna utgörs av två rundade rösen som är 7 och 9 meter stora, 0,6 - 0,7 meter höga som är uppbyggda av 0,1 - 0,4 meter stora stenar. Rösena uppvisar bägge mittpropar, cirka 2,5 - 5 meter stora och 0,6 - 0,8 meter djupa. Stensättningarna, vilka alla är

röseliknande, har rundade former. De är 3 - 6 meter stora, mellan 0,2 - 0,5 meter höga och är uppbyggda av 0,1 - 0,3 meter stora stenar. Det finns en antydning till kantkedja i ett par av anläggningarna. De flesta av gravarna uppvisar spår efter omplockning med kringspridda stenar. Gravarna är delvis belägna på berg i dagen alternativt på plan skogsmark (bilaga 5). Gravfältet är bevuxet med tallskog. Inom området återfinns en hel del sten under förnaskiktet och det går därför inte att utesluta att det kan finnas fler gravar i området i form av övertorvade flacka stensättningar.

Efter karteringen visade det sig att en av gravarna återfanns strax väster om fornlämningspolygonen och en låg på nordvästra kanten av fornlämningens tidigare utbredningsområde. Den nypåträffade skadade graven (objekt 1) återfinns cirka 15 meter söder om gravfältets tidigare utbredning (bilaga 3). Den är belägen på kanten av en naturlig terrass sydväst om en bergsklack och exponerar ut mot en markant dalgång. Området var tidigare bevuxet med barrskog som nyligen avverkats (bilaga 4). Graven utgörs av en stensättning med en oval form. Den är cirka 4 x 6 meter stor, 0,3 meter hög och uppbyggd av i huvudsak 0,1 - 0,3 meter stora stenar. Det finns en antydning till kantkedja i den norra kanten, uppbyggd av 0,3 - 0,4 meter stora stenar. Stensättningen är delvis överväxt med ett tunt förnaskikt. I gravens östra del står en större stubbe. Den nypåträffade graven har sammanförts med Kila 58:1. Gravfältets har utökats åt söder och väster och är nu cirka 50 x 115 meter stort och består av sex gravar (bilaga 3).

Skadebeskrivning & återställning

Sammantaget dokumenterades markskador inom en yta om 10 x 15 meter runt graven. Markberedningsspåren bestod i huvudsak av cirka 0,2 - 0,3 meter djupa och cirka 0,4 - 0,5 meter breda fåror, där mineraljorden som bestod av sandig och stenig morän, var blottad. Bredden mellan fårorna varierade mellan cirka 1 och 2,5 meter.

Skadorna på stensättningen bestod av fem markberedningsfårar som gick i nordvästlig-sydöstlig riktning. En fåra berörde den södra kanten av graven, två fåror gick centralt genom anläggningen, medan två berörde den nordöstra kanten. Parallellt med markberedningsfårorna fanns vallar av humus och morän, där tallar planterats (bilaga 4 & 5).

Markberedningen hade främst skadat gravens övre skikt av sten. Störst skador fanns i den västra delen där harven fått djupare fäste, dock utan att gå ned i mineraljorden. Däremot hade stenarna inom en cirka 1 x 1,5 meter stor yta flyttats både öster och söder om graven. I de övriga fårorna hade stenarna välts åt sidorna och rubbats ur sina ursprungliga lägen. Graven verkar även ha "tryckts till" av maskinen i samband med markberedningsarbetet. Detta har medfört att stensättningen är något högre i den sydöstra delen än i den nordvästra.

Inledningsvis rycktes alla tallplantor bort för hand på graven samt i en radie om cirka 5 meter runt anläggningen (bilaga 5). Även lövsly rycktes bort alternativt klipptes ned, främst i syfte att åskådliggöra graven. Ris, grenar och plantor flyttades undan på behörigt avstånd från graven.

Stenar som rubbats ur sina lägen flyttades för hand alternativt vältes tillbaka till ursprunglig plats. I annat fall lades stenar ned i beredningsspåren för att fylla ut fårorna. Syftet var att ge graven ett så jämnt intryck som möjligt. I den västra delen uppfördes en kant, cirka en meter lång, av 0,30 meter stora stenar. Syftet var att tydliggöra gravens form samt att hålla den inre stenfyllningen på plats. Det är dock osäkert om det funnits någon kantkedja i denna del av anläggningen.

Därefter fylldes fårorna närmast graven igen med det uppfrästa humusskiktet. Jordmånen utgjordes av stenig morän och var generellt svårarbetad. Den yta som återställdes uppgick till cirka 6 x 8 meter inklusive graven. Efter återställandet ser stensättningen närmast randig ut. De ifyllda fårorna utgörs av "nakna" stenar, medan övriga delar av graven är beklädda

med ett tunt förnaskikt. Förhoppningsvis kommer även de nakna partierna att täckas av ett vegetationsskikt inom några år.

Den skadade graven bedöms efter de utförda åtgärderna ha återfått ett tillfredsställande utseende, varför inga ytterligare återställningsåtgärder anses nödvändiga.

Kolningsanläggning

Den påträffade kolningsanläggningen (objekt 2) återfanns cirka 70 meter väster om gravfältet Kila 58:1 och är belägen på en naturlig sandig terrass mellan två bergknallar (bilaga 3).

Området var tidigare skogsbeväxt och marken runt anläggningen har markberetts, dock utan att kolningsanläggningen kommit till skada.

Anläggningen utgörs av en kolbotten efter en resmila. Den har en rundad form och är 15 meter i diameter stor och 0,3 meter hög. Runt kanten finns en ränna som är cirka 1 meter bred och intill 0,3 meter djup. Rännan är dock diffus i den sydöstra delen.

Härd och fynd av flinta

I samband med fältarbetet påträffades en urlakad härd i form av skörbrända stenar i en vägsärning knappt 100 meter sydsydväst om Kila 58:1 (objekt 3). De skörbrända stenarna fanns inom en cirka 0,4 meter stor yta. Strax intill påträffades ett mycket litet flintavslag med slipyta (bilaga 3 & 5).

Bilagor

Bilaga 1. Utdrag ur Terrängkartan (GSD) 9 G Katrineholm SO med den aktuella miljön markerad. Skala 1:50 000.

Bilaga 2. Utdrag ur den digitala Fastighetskartan (GSD) med uttag från FMIS (2015-04-25) och undersökningsområdet utmarkerat. Skala 1:10 000.

Bilaga 3. Kila 58:1 med ny geometri samt objekt 1 (ny grav), objekt 2 (kolningsanläggning) och objekt 3 (härd) utmarkerade. Skala 1:500.

Bilaga 4. Plan med markberedningsfårar med den skadade graven (objekt 1). Skala 1:200.

Bilaga 5. Fotodokumentation.

Referenser

Digitala Fastighetskartan. Geografiska Sverigedata (GSD). Fastighetskartan med höjdkurvor, Södermanlands län, Gävle. © Lantmäteriet Dnr R50367921_150001.

FMIS. Informationssystemet om fornminnen, Riksantikvarieämbetet. Datauttag Södermanlands län (2015-04-25), Södermanlands län (www.fmis.raa.se).

Terrängkartan, Geografiska Sverigedata (GSD). Södermanlands län. Kartförlaget, Gävle. 2013. © Lantmäteriet Dnr R50367921_150001.

Administrativa uppgifter

Projektnummer Sörmlands Arkeologi AB: 1521

Länsstyrelsens dnr: 431-05717-2015

Tid för undersökningen: 2015-11-26 – 2015-11-27

Personal: Patrik Gustafsson Gillbrand

Belägenhet: Ekonomisk karta över Sverige 10 H 6a. Upprättad av Rikets allmänna kartverk.

Skala 1: 10 000.

N (x) 6508816 E (y) 584270

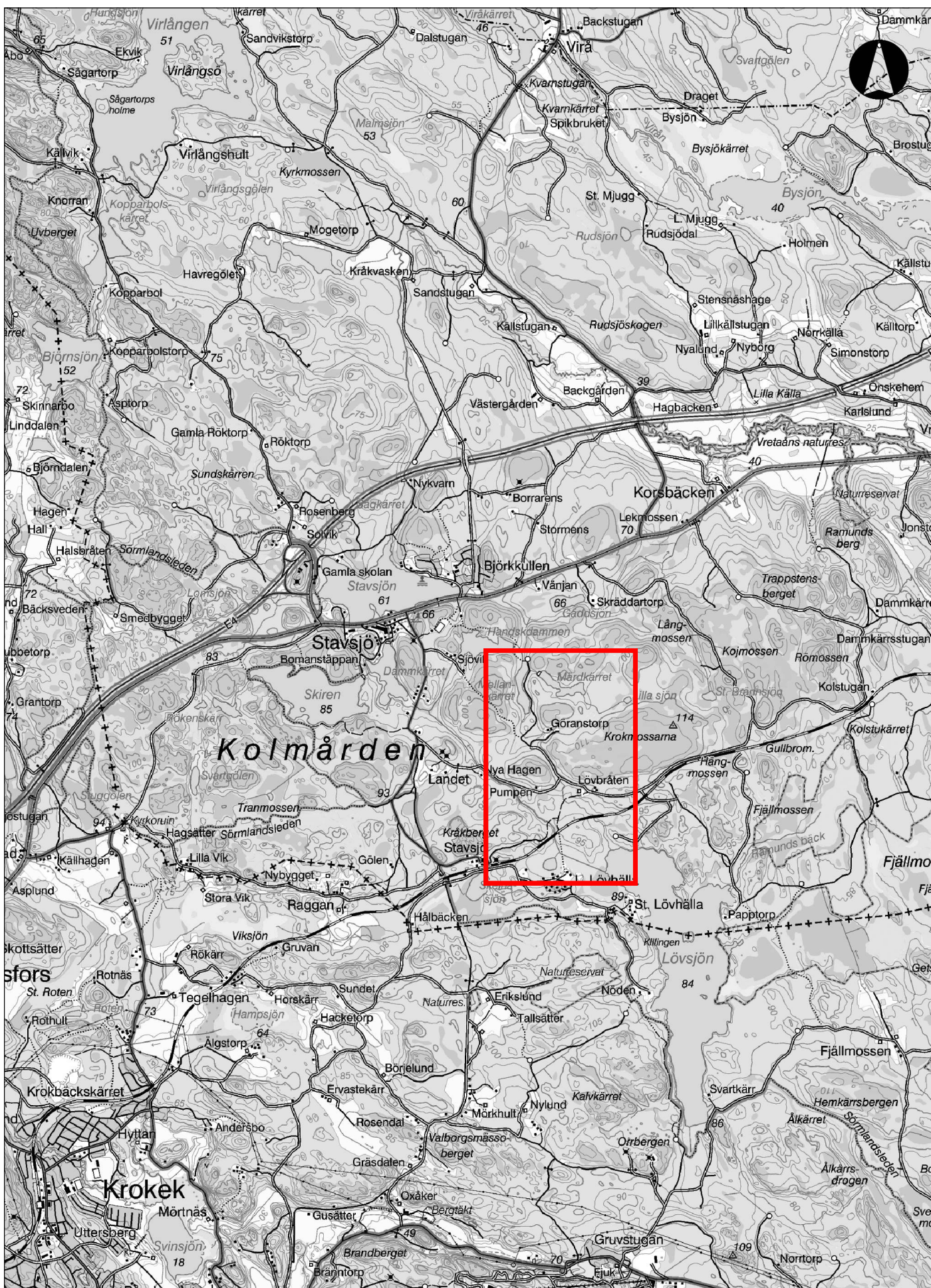
Koordinatsystem: SWEREF 99 TM

Höjdsystem: RH 2000

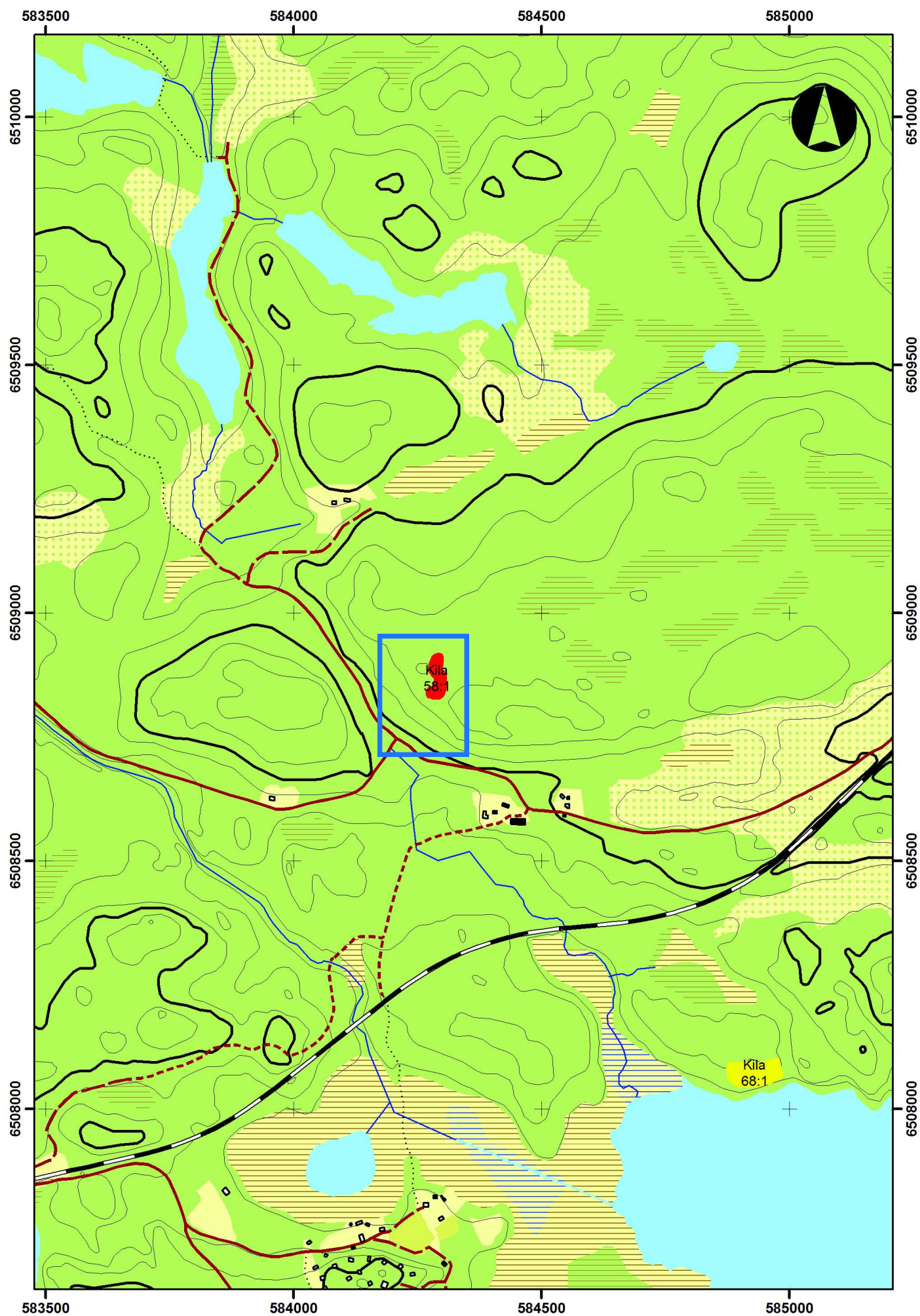
Undersökt yta: ca 30 m²

Dokumentationsmaterialet förvaras på ATA. Inga fynd tillvaratogs.

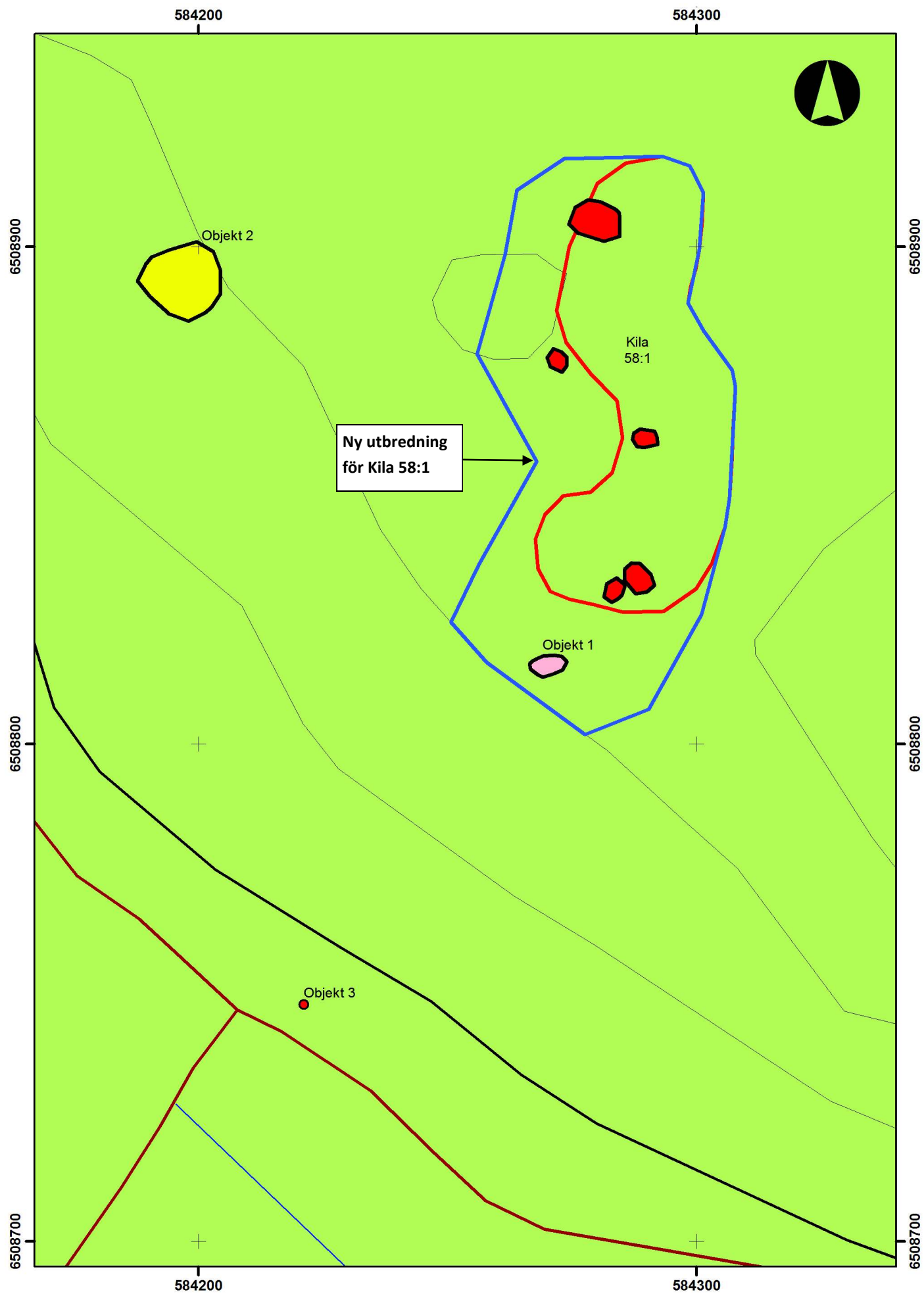
Bilagor

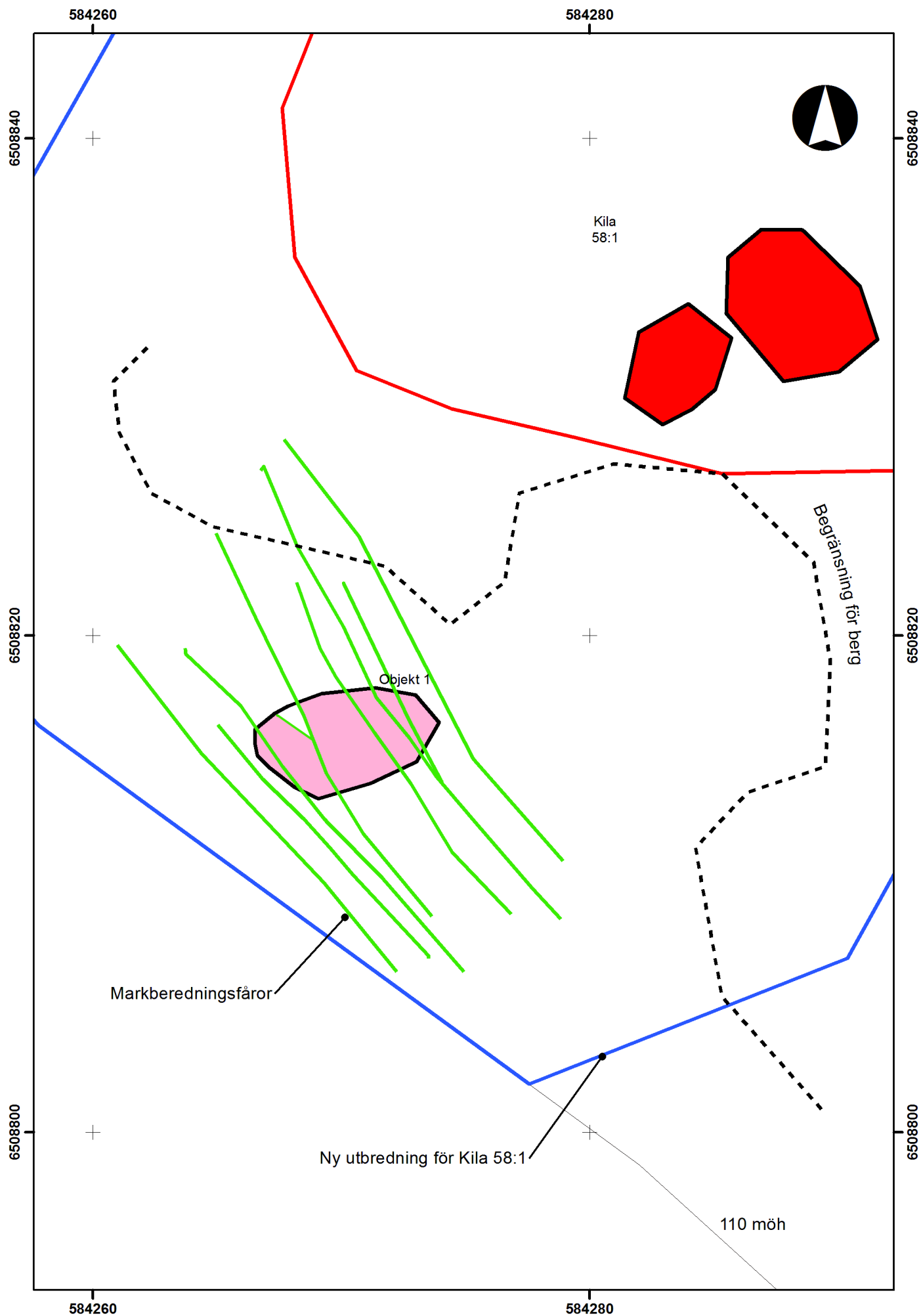
Bilaga 1. Utdrag ur Terrängkartan (GSD) 9 G Katrineholm SO med den aktuella miljön utmarkerad. Skala 1:50 000.

Bilaga 2. Utdrag ur den digitala Fastighetskartan (GSD) med uttag från FMIS (2015-04-25) och undersökningsområdet utmarkerat. Skala 1:10 000.

Bilaga 3. Kila 58:1 med ny geometri samt objekt 1 (ny grav), objekt 2 (kolningsanläggning) och objekt 3 (hård) utmarkerade Skala 1:500.

Bilaga 4. Plan med markberedningsfårar med den skadade graven (objekt 1). Skala 1:200.

Bilaga 5. Fotodokumentation

Figur 1. Den skadade graven, objekt 1. Markberedningsspåren markeras av uppkastad sten. Bilden är tagen från nordöst. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2015, Sörmlands Arkeologi AB.

Figur 2. Den skadade graven, objekt 1. Centralt kan man se en kraftigare skada. Bilden är tagen från väster. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2015, Sörmlands Arkeologi AB.

Figur 3. Den skadade graven, objekt 1. Bilden är tagen från sydöst. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2015, Sörmlands Arkeologi AB.

Figur 4. Den skadade graven efter borttagandet av tallplantor. Bilden är tagen från nordväst. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2015, Sörmlands Arkeologi AB.

Figur 5. Den skadade graven efter återställning. Bilden är tagen från sydväst. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2015, Sörmlands Arkeologi AB.

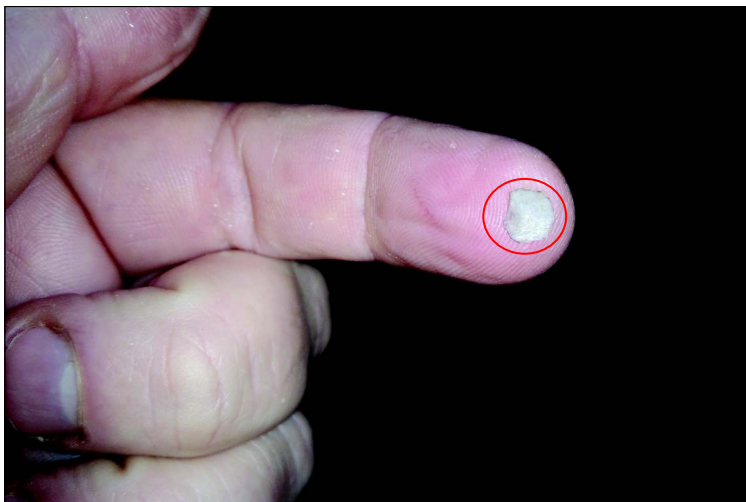
Figur 6. Den skadade graven efter återställning. Bilden är tagen från söder. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2015, Sörmlands Arkeologi AB.

Figur 7. En av gravarna inom Kila 58:1. I bakgrunden bakom tallarna återfinns den återställda graven. Bilden är tagen från nordväst. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2015, Sörmlands Arkeologi AB.

Figur 8. Objekt 3, en skadad hård påträffad i en vägsärning i närheten av Kila 58:1. Bilden är tagen från sydväst. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2015, Sörmlands Arkeologi AB.

Figur 9. Ett mycket litet fragment av flinta med slipyta som påträffades i anslutning till hård. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2015, Sörmlands Arkeologi AB.